

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การแนะแนวอาชีพมีความสำคัญต่อการศึกษาในประเทศไทยเป็นอย่างมาก จากสภาพปัญหาในปัจจุบันนักเรียนจำนวนมากซึ่งต้องการความช่วยเหลือในการวางแผนการประกอบอาชีพ และปรับตัวในการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการพัฒนาบริการแนะแนวอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาจึงมีความสำคัญและจำเป็นมาก เพื่อประโยชน์ต่อนักเรียนและต่อสังคมประเทศชาติ ซึ่งจะต้องให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการจัดกำลังให้เหมาะสมกับงานและในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้นำเสนอโดยลำดับดังนี้

1. ความหมายของการแนะแนวอาชีพ
2. หลักการแนะแนวอาชีพ
3. ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ
4. ทฤษฎีการเลือกอาชีพ
5. การแนะแนวอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา
6. งานวิจัยภายในประเทศ
7. งานวิจัยต่างประเทศ

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการแนะแนวอาชีพ

การแนะแนวอาชีพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา ได้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาการแนะแนวหลายท่านได้ให้ความหมายของแนะแนวอาชีพไว้ดังนี้

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527 : 25) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวอาชีพ สรุปได้ว่า การแนะแนวอาชีพ หมายถึง การรู้จักวางแผนการดำเนินชีวิตและตัดสินใจด้านการเรียนเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคตของบุคคล โดยปกติแล้ว การเลือกการดำเนินชีวิตและอาชีพที่

เหมาะสมยอมทำให้บุคคลมีความพึงพอใจและเป็นสุขกับชีวิตการทำงานในอนาคตของบุคคล

อนุพงศ์ สุขเกษม (2527 : 52) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวอาชีพว่า เป็น ขบวนการช่วยเหลือบุคคลให้มีความสามารถในการเลือกประกอบอาชีพอย่างเหมาะสม กับ ความถนัด ความสามารถ ความสนใจเกี่ยวกับอาชีพ ตลอดจนการช่วยเตรียมบุคคลเพื่อการ ประกอบอาชีพ การช่วยให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพและช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนทางด้านอาชีพ

สำเนา ขจรศิลป์ (2529 : 9 - 10) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพเป็นขบวนการ ช่วยบุคคลให้มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ รู้จักตนเอง สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสม กับตนเอง รู้จักเตรียมประกอบอาชีพ ตลอดจนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

* สมพร ขำอ่อน (2532 : 10 - 11) ได้สรุปความหมายของการแนะแนวอาชีพว่า เป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลในการเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนเอง เพื่อความสำเร็จ ความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพนั้น ๆ โดยอาศัยหลักในการจัดบริการช่วยเหลือ 3 ประการ คือ ประการแรก ช่วยให้ผู้บุคคลได้รู้จักและเข้าใจตนเอง ประการที่สอง ช่วยให้ผู้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และประการสุดท้าย ช่วยให้ผู้บุคคลสามารถ ประเมินลักษณะของตนเองได้ว่า ตนเองเหมาะสมกับอาชีพใดมากที่สุด เพื่อเลือกอาชีพที่มีโอกาส ประสบความสำเร็จ ก้าวหน้า และมีความสุข ความพอใจในการประกอบอาชีพนั้น

อิงลิช และอิงลิช (English and English. 1970 : 586) ได้ให้ความหมาย ของการแนะแนวอาชีพว่า เป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลในการเลือกอาชีพและเตรียมตัว ประกอบอาชีพ

ซูเปอร์ (Super. 1973 : 7) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวอาชีพว่า เป็น กระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้รู้จักตนเองให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพเพื่อการตัดสินใจ เลือกอาชีพ ได้อย่างเหมาะสมและประสบความสำเร็จในอาชีพที่เลือกเพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

กินซ์เบิร์ก (Ginzberg. 1974 : 4) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยบุคคลได้ประโยชน์จากการศึกษา การฝึกทักษะ และโอกาสของงาน ให้มากที่สุด

จากคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการ ต่อเนื่องที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถเลือกประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับความถนัด

ความสามารถ ความสนใจของตนตามที่ตนมีโอกาสในสังคมนั้น ๆ มีความรู้ เจตคติ ค่านิยมที่ดี ต่อการทำงานและการประกอบอาชีพนั้น ๆ

หลักการแนะแนวอาชีพ

บุคคลจะได้งานทำและทำงานตรงความสนใจ ความถนัด ความสามารถและบุคลิกภาพ แล้วย่อมมีความสุขและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นการจัดการแนะแนวอาชีพ จะต้องช่วยให้คนมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพที่สุจริต รู้จักเลือก ค่านิยมที่เหมาะสมกับตนเอง รู้จักอาชีพต่าง ๆ ทุกแง่ทุกมุมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งรู้วิธีการเสริมสร้างเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานอีกด้วย สำหรับหลักการจัดการแนะแนวและอาชีพได้มีนักการศึกษา และนักจิตวิทยา การแนะแนวได้กล่าวถึงหลักสำคัญไว้ดังนี้ เช่น

กรมวิชาการ (2527 : 78 - 81) ได้สรุปหลักการจัดการแนะแนวอาชีพไว้ดังนี้

1. อาชีพศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ดังนั้นควรจะเริ่มการแนะแนวอาชีพตั้งแต่เด็กอยู่ในระดับประถมศึกษา ต่อเนื่องขึ้นไปในระดับมัธยมศึกษา และจนกระทั่งระดับอุดมศึกษา
2. ในการแนะแนวทางเลือกอาชีพให้แก่เด็กนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจเด็กอย่างลึกซึ้ง โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบสำรวจความสนใจในอาชีพ ระเบียบสะสม อัตชีวประวัติ ฯลฯ รายละเอียดที่ผ่านแนะแนวควรทราบเพื่อการแนะแนวอาชีพ คือ ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ใจคอ เมื่อฝ่ายแนะแนวรู้จักเด็กในด้านต่าง ๆ แล้ว จะต้องช่วยให้เด็กได้รู้จักและเข้าใจตนเองให้ถูกต้องด้วย
3. ผู้จัดบริการให้ข่าวสารทางอาชีพควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวางเกี่ยวกับโลกของอาชีพ เช่น ตัวบุคคลที่จะเป็นวิทยากรให้ข่าวสารทางอาชีพ แหล่งเอกสารที่จะศึกษาแนวใหม่ของการมีงานทำ หรือความต้องการของตลาดและจะต้องพยายามให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับงานอาชีพแต่ละอาชีพหลากหลายอาชีพ
4. ผู้รับผิดชอบในการจัดบริการแนะแนวอาชีพ จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่ศึกษา ต่อหรือฝึกอาชีพเพิ่มเติม เพื่อนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพ แหล่งสมัครงานและแหล่งที่ได้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ
5. ควรมีคณะกรรมการร่วมกันวางโครงการหรือแผนปฏิบัติงานโดยละเอียดตลอด

ทั้งปี

6. ควรมีบริการให้คำปรึกษาแก่เด็กเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกอาชีพและพยายามให้เด็กเป็นผู้ตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง

อนุพงศ์ สุขเกษม (2527 : 52 - 53) ได้กล่าวถึงหลักการแนะแนวอาชีพสรุปได้ว่าการแนะแนวอาชีพเป็นขบวนการต่อเนื่องควรเริ่มการแนะแนวอาชีพตั้งแต่เด็กในวัยประถมศึกษาต่อเนื่องจนถึงระดับอุดมศึกษาและดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองในเรื่องความถนัด ความสามารถ ความสนใจ บุคลิกภาพ รู้ข้อมูลทางอาชีพอย่างกว้างขวางในทุก ๆ ด้าน ตัดสินใจเลือกอาชีพได้เหมาะสม มีโอกาสศึกษา ฝึกฝนอบรมหรือสัมผัสงานอาชีพต่าง ๆ มุ่งงานทำหลังจบการศึกษา หรือมีโอกาสฝึกอบรมเพิ่มเติมเพื่อประกอบอาชีพในอนาคต และมีการติดตามผลและประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2529 : 16 - 18) ได้กล่าวว่า ในระดับมัธยมศึกษา การปฏิบัติงานแนะแนวอาชีพควรจะได้มีการจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. ชี้แจงให้เด็กเห็นคุณค่าของวิชาต่าง ๆ ที่เรียน ทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือกกว่ามีความสัมพันธ์และมีประโยชน์อย่างไรต่ออาชีพหรือการประกอบอาชีพในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเรียนวิชาต่าง ๆ ตามแผนการเรียนที่เลือกอย่างมีความหมายและเป้าหมาย วิธีการให้เด็กรู้จักคุณค่าของวิชาต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ พยายามให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดด้วย

2. ใช้เครื่องมือตรวจสอบความสนใจ และความถนัดของเด็กในอาชีพต่าง ๆ เช่น แบบตรวจสอบความสนใจในอาชีพของสำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการและของ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แบบทดสอบความถนัดด้านอาชีพของกรมแรงงาน แบบสำรวจความสนใจในอาชีพ ของสมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย หรืออาจใช้แบบสำรวจความสนใจอาชีพ ซึ่งครูแนะแนวของโรงเรียนต่าง ๆ จัดทำขึ้นเองก็ได้ หลังจากนั้นก็อาจใช้วิธีการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล

3. จัดให้เด็กอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ในคาบกิจกรรมแนะแนว โดยพยายามเลือกสรรอาชีพต่าง ๆ ที่เห็นว่ามีส่วนสัมพันธ์กับวิชาที่เรียน หรือหัวข้อที่ดึงดูดความสนใจเด็ก เช่น การเตรียมตัวเลือกอาชีพ อาชีพในชุมชนของเรา จะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร เกษตรกรกับการพัฒนาประเทศ ภาษาต่างประเทศมีคุณค่าอย่างไร

อิทธิพลของสิ่งประดิษฐ์ต่อชีวิตของเรา

4. ส่งเสริมให้มีการจัดชุมนุม หรือชมรมอาชีพต่าง ๆ ตามความสนใจและความถนัด เช่น ชุมนุมเกษตรกร ชุมนุมแม่บ้านการเรือน ชุมนุมนักธุรกิจ ชุมนุมถ่ายภาพ ชุมนุมดนตรี ชุมนุมศิลปการแสดง ชุมนุมนักหนังสือพิมพ์ ฯลฯ โดยมีครูอาจารย์เป็นที่ปรึกษาและให้มีผลงานของชุมนุมด้วย

5. จัดให้มีบทความแนะแนวอาชีพของชุมนุมด้วย ในหนังสือพิมพ์ หรือข่าวสารประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน เนื้อหาสาระเกี่ยวกับชีวิตประวัติ ของผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพ การสัมภาษณ์ศิษย์เก่าผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพต่าง ๆ ข่าวการรับสมัครงาน แหล่งฝึกอาชีพต่าง ๆ ในชุมนุมและความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

6. จัดป้ายสนเทศ หรือป้ายนิทรรศการเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ที่น่าสนใจเป็นประจำ ทุกสัปดาห์ หรือทุกเดือนในห้องสมุด หรือตั้งไว้ในที่ที่เด็กเห็นได้ง่าย อาจมีแผนภูมิ ไปสเตอร์ ภาพถ่ายประกอบ เพื่อดึงดูดความสนใจและควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดด้วย

7. จัดฉากภาพยนตร์ ภาพนิ่ง หรือวีดีโอเทปเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ให้เด็กมีโอกาส ชมบ่อย ๆ เพื่อให้เด็กมีความเข้าใจและสนใจในอาชีพมากขึ้น หรือให้เห็นสภาพที่แท้จริงของงานอาชีพต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกอนาคต วัสดุทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจติดต่อขอยืมจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมแรงงาน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักข่าวสารของประเทศต่าง ๆ สถานีโทรทัศน์ บริษัท ห้างร้านและโรงงานต่าง ๆ ที่มี ภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน่วยงาน

8. จัดกิจกรรมอาชีพทัศนศึกษา พาเด็กไปชมกิจการของโรงงาน บริษัท ห้างร้าน แหล่งอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน ในจังหวัดของเด็กหรือในจังหวัดอื่น ๆ ตามโอกาสอันควรในการ จัดอาชีพทัศนศึกษานอกสถานที่ดังกล่าวนี้ ควรมีการวางแผนล่วงหน้า เช่น ให้เด็กเตรียมตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า หรือเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ฟังไว้ก่อน เมื่อกลับมาถึงโรงเรียนก็ควรให้เด็กทำรายงานหรือวิพากษ์วิจารณ์ตามความคิดเห็นของเด็กก็ได้

9. จัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการสำรวจอาชีพในชุมชน โดยให้นักเรียนออกไปสัมภาษณ์ ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามความสนใจ แล้วกลับมารายงานให้เด็กคนอื่น ๆ ในห้องเรียนทราบ

10. จัดให้มีโครงการจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์ในงานอาชีพต่าง ๆ ตามความสนใจหรือความถนัด โดยให้เด็กได้มีโอกาสชมกิจการและลองฝึกปฏิบัติงานในส่วนที่ทำได้อย่างน้อย 7 - 12 วัน ทุกภาคเรียนในแหล่งอาชีพต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้นำเทศและผู้ประสานงานกับแหล่งอาชีพดังกล่าวด้วย

11. เชิญพ่อแม่ผู้ปกครองกับแหล่งอาชีพดังกล่าวด้วยหาหรือเกี่ยวกับการเลือกอาชีพของบุตรหลานของตน

12. จัดให้เด็กเล่นละครแสดงบทบาทสมมุติฐานในอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสสอดแทรกความรู้สึกที่มีต่ออาชีพนั้น ๆ ทั้งยังเป็นการสอนให้เด็กศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ที่เด็กสนใจด้วย

13. จัดให้มีวันอาชีพ (Career Day) หรือตลาดนัดอาชีพ (Career Market) โดยจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น จัดป้ายนิทรรศการอาชีพ จัดวิทยากรบรรยายหรืออภิปรายเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ การแสดงผลภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ของบริษัท ห้างร้าน โรงงานต่าง ๆ การพบปะระหว่างผู้สมัครกับนายจ้างที่ต้องการคนงานหรือพนักงาน การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับอาชีพหรือการสมัครงาน การฉายภาพยนตร์ หรือวีดีโอเทปเกี่ยวกับอาชีพที่น่าสนใจ การประกวดผลิตผลของประชาชนในท้องถิ่น การสาธิตอาชีพต่าง ๆ การจัดดังกล่าวนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและที่สำคัญคือ ควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดงานด้วย เช่น การติดต่อประสานงาน การจัดสถานที่ การต้อนรับ การควบคุมดูแล

14. จัดให้มีบริการหางานให้เด็กทำในระหว่างเรียนหรือปิดภาคเรียนสำหรับเด็กที่ต้องการหารายได้พิเศษ หรือเด็กยากจนที่ต้องการมีทุนการศึกษาโดยติดต่อประสานงานกับบุคคลและแหล่งงานต่าง ๆ ที่ยินดีให้ความร่วมมือ นอกจากนี้เมื่อเด็กสำเร็จการศึกษาแล้วถ้าสามารถจัดบริการหางานให้เด็ก ก็จะทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพในการจัดบริการแนะแนวอาชีพอย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถจัดได้ก็ควรให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการรับสมัครงานของแหล่งงานต่าง ๆ เป็นประจำ

15. จัดบริการหาแหล่งเงินทุนให้เด็กที่สำเร็จการศึกษา สามารถกู้ยืมไปลงทุนในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามความถนัดของเด็ก โดยมีเงื่อนไขสัญญาตามที่เห็นสมควร

16. จัดให้มีการติดตามผลและประเมินผลจากการจัดกิจกรรมแนะแนวอาชีพในลักษณะ

ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งในขณะที่ได้ก้อยู่ในระหว่างการศึกษาในโรงเรียนและเมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้ว เพื่อที่ว่าควรจะให้บริการให้ความช่วยเหลือหรือบริการให้คำปรึกษาเพิ่มเติมอย่างไรบ้างหรือไม่ และเพียงใด นอกจากนี้ก็เพื่อจะประเมินดูว่าจุดเด่นจุดบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรคใดที่ควรปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไปด้วย

ลำเนาวิ ขจรศิลป์ (2529 : 21 - 24) กล่าวว่าในการจัดบริการแนะแนวอาชีพในสถาบันการศึกษาทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรืออุดมศึกษา ผู้ดำเนินการจัดหรือผู้รับผิดชอบจำเป็นต้องมีหลักการที่สำคัญ ๆ ที่ควรยึดถือ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการจัดบริการแนะแนวอาชีพให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีดังนี้คือ

1. การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง การที่บุคคลจะเลือกประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1.1 บุคคลจะต้องรู้จักตัวเองในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านที่เกี่ยวกับความสนใจ ในอาชีพ ความสามารถ ความถนัดและค่านิยม

1.2 บุคคลต้องมีความรู้เกี่ยวกับโลกของงาน คือ รู้ว่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่มีอาชีพอะไรอยู่บ้าง บุคคลจะต้องมีความรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วนเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจ และนอกจากนั้นก็จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับตลาดแรงงานอีกด้วย

1.3 บุคคลจะต้องมีระดับวุฒิภาวะที่สูงพอที่จะสามารถวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพได้อย่างดี และสามารถใช่วิچارณญาณตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ตนเองและการวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน

การที่บุคคลจะมีปัจจัยทั้งสามประการดังกล่าวได้ จึงต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาการเลือกอาชีพของบุคคล จึงต้องใช้เวลานานพอสมควร ฉะนั้นการจัดบริการแนะแนวอาชีพจึงต้องกระทำเป็นโครงการระยะยาวที่ต่อเนื่อง โดยเริ่มตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเพื่อให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพและเพื่อปลูกฝังเจตคติที่ดีต่ออาชีพต่าง ๆ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรเน้นในเรื่องการสำรวจตนเองและการสำรวจอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมและในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรเน้นการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนในระดับอุดมศึกษา การแนะแนวอาชีพจะเน้นในเรื่องการตัดสินใจเลือกอาชีพ เพื่อช่วยเหลือนักศึกษาที่คิดว่าไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ถูกต้องหรือยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกอาชีพในขณะที่

ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนั้นการจัดบริการแนะแนวอาชีพจึงต้องทำต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ทุกปีและทุกระดับการศึกษา

2. การจัดบริการแนะแนวอาชีพนั้น จำเป็นต้องมีแบบทดสอบและแบบสำรวจชนิดต่าง ๆ ที่มีคุณภาพดีไว้ใช้ทดสอบหรือสำรวจบุคลิกภาพของผู้รับบริการ เพื่อให้ผู้ให้คำปรึกษาได้ทราบและเข้าใจผู้รับคำปรึกษาได้อย่างลึกซึ้ง และเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาได้มีความรู้และความเข้าใจในตนเองมากขึ้น การรู้จักตนเองอย่างดีพอจะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกอาชีพได้ดียิ่งขึ้น

3. การจัดบริการแนะแนวอาชีพนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูลด้านการศึกษาและอาชีพที่ทันต่อเหตุการณ์ ที่มีปริมาณมากและมีความถูกต้องดี

บริการแนะแนวอาชีพทุกแห่ง ควรจะมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาระดับสูงขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ให้บริการและผู้รับบริการมีข้อมูลทางการศึกษาอย่างเพียงพอ นอกจากนั้นบริการแนะแนวอาชีพยังจำเป็นต้องมีข้อมูลด้านอาชีพที่ถูกต้องทันสมัยและมีปริมาณมากพออีกด้วย ข้อมูลด้านอาชีพดังกล่าว ได้แก่ ลักษณะของอาชีพต่าง ๆ แนวโน้มและความต้องการคนในอาชีพต่าง ๆ ในตลาดแรงงาน ตลอดจนปริมาณคนที่ต้องการหางานทำในสาขาอาชีพต่าง ๆ อีกด้วย ผู้จัดบริการแนะแนวอาชีพจึงจำเป็นต้องจัดห้องสมุดอาชีพที่มีคุณภาพไว้บริการผู้ที่ต้องการทราบข้อมูล ด้านการศึกษาและอาชีพ

4. การแนะแนวส่งเสริมให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเอง การแนะแนวอาชีพควรยึดหลักที่ว่า บุคคลมีความสามารถในการใช้วิจารณญาณ เพื่อตัดสินใจด้วยตนเองได้ ถ้าได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมผู้รับผิดชอบในการจัดบริการแนะแนวอาชีพจึงจำเป็นต้องจัดหาข้อมูลด้านอาชีพและบุคลิกภาพของตนเองอย่างดีพอ ผู้รับบริการโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาเป็นจำนวนมากที่มีความสามารถในการตัดสินใจเลือกอาชีพแค่ง่ายขาด ข้อมูลด้านอาชีพเมื่อได้รับข้อมูลด้านอาชีพโดยละเอียดแล้วก็สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพด้วยตนเอง สำหรับผู้ที่ต้องการใช้บริการให้คำปรึกษาด้านอาชีพนั้น ผู้ให้บริการจะส่งเสริมให้ผู้รับบริการได้มีความรับผิดชอบในการตัดสินใจเลือกอาชีพด้วยตนเอง

5. การตัดสินใจเลือกอาชีพควรมีความยืดหยุ่น เนื่องจากการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาหลายปีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวสภาพการณ์

ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับตลาดแรงงานอาจเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนั้นบุคคลยังมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพของบุคคลจึงต้องมีความยืดหยุ่นคือเมื่อบุคคลตัดสินใจประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งแล้ว ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าสภาพการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป

6. การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพเป็นการพัฒนาบุคคลทางด้านวิชาชีพ สถิติปัญหา สังคม อาารมณ์ ร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง และอาจารย์ที่ปรึกษาด้านวิชาการจะต้องช่วยให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา วิชาการในแขนงต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อช่วยให้นักศึกษาเป็นบุคคลที่สมบูรณ์และมีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

7. การแนะแนวอาชีพเป็นงานของบุคลากรทุกฝ่ายในสถาบันการศึกษา บริการแนะแนวอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของสถาบัน ดังนั้นบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาควรมีส่วนร่วมในกระบวนการแนะแนวอาชีพผู้บริหารทั้งฝ่ายกิจการนักเรียนและฝ่ายวิชาการ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการให้ระบบการแนะแนวอาชีพมีประสิทธิภาพจะต้องมีการประสานงานและมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด

8. การจัดบริการแนะแนวอาชีพให้มีความสมบูรณ์ นอกจากหลักการที่สำคัญต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว บริการแนะแนวอาชีพจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องมีบริการและกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

- 8.1 บริการสนเทศเกี่ยวกับอาชีพ
- 8.2 บริการทดสอบ
- 8.3 บริการให้คำปรึกษา ทั้งทางด้านการศึกษาอาชีพ ส่วนตัวและสังคม
- 8.4 การเก็บรวบรวมระเบียบสะสมของนักศึกษา
- 8.5 กระบวนการพัฒนานักเรียนนักศึกษาให้มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ
- 8.6 บริการจัดหางานให้นักเรียนระหว่างปิดภาคเรียน
- 8.7 การติดตามประเมินผลศิษย์เก่า

9. การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกสถาบันบริการแนะแนวอาชีพจำเป็นต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ระหว่างบริการแนะแนวอาชีพของสถาบันอื่น ศูนย์

แนะแนวการศึกษาและอาชีพ กรมแรงงาน ตลอดจนบริษัทห้างร้านต่าง ๆ

จากหลักการแนะแนวดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ช่วยให้บุคคลตัดสินใจเลือกอาชีพได้เหมาะสม มีเจตคติที่ถูกต้อง ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและข้อมูลสภาพแวดล้อมต้องได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ผู้ให้การแนะแนวอาชีพจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นนักแนะแนวที่ดี และต้องมีความรู้ด้านแนะแนวโดยตรง นอกจากนั้นการแนะแนวอาชีพยังเป็นกระบวนการที่เน้นการช่วยให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นการช่วยเหลือบุคคลอย่างเป็นระบบต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ช่วยให้บุคคลได้รู้จักตนเอง ได้รู้ข้อมูลทางอาชีพ ตัดสินใจเลือกอาชีพอย่างเหมาะสมถูกต้องมีโอกาสได้ศึกษาฝึกอบรมหรือสัมผัสอาชีพ เพื่อให้เกิดทักษะและความสามารถที่จะไปประกอบอาชีพและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้น ๆ การเลือกอาชีพและการประกอบอาชีพมีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลมาก ถ้าบุคคลสามารถเลือกอาชีพได้เหมาะสมบุคคลนั้นก็มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพมีความเจริญก้าวหน้า ถ้าบุคคลเลือกอาชีพไม่เหมาะสมโอกาสที่จะประสบความสำเร็จล้มเหลวในการประกอบอาชีพที่อยู่มากเช่นกัน การแนะแนวอาชีพจึงได้เกิดขึ้น และได้พัฒนามาเป็นระยะเวลายาวนานในการแนะแนวอาชีพนั้น จะมีข้อพิจารณาอยู่ 2 ประการ คือ การพิจารณาถึงความพร้อมของบุคคลที่จะเลือกอาชีพและการพิจารณาถึงหลักการที่บุคคลใช้ในการเลือกอาชีพซึ่งได้มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาสนใจเรื่องทั้งสองนี้ และได้พัฒนาทฤษฎีขึ้นเป็นทฤษฎีพัฒนาอาชีพและทฤษฎีการเลือกอาชีพ

อาภา ถนิตข่าง (2529 : 22 - 23) ได้กล่าวถึง หลักการแนะแนวอาชีพ สรุปได้ว่า การแนะแนวอาชีพเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพการแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การช่วยให้เด็กได้รู้จักตนเองในด้านความถนัด ความสนใจ ความสามารถ และบุคลิกภาพ รู้ข้อมูลด้านอาชีพอย่างกว้างขวาง รู้จักตัดสินใจเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับงานได้ และเกิดความสุขจากความสำเร็จในการทำงาน นอกจากนั้นการแนะแนวอาชีพในแต่ละระดับการศึกษาเน้นไม่เหมือนกัน ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นควรเน้นในเรื่องการสำรวจ สัมผัสงานต่าง ๆ และมีโอกาสฝึกอาชีพเบื้องต้นเพื่อเตรียมตัวในการศึกษาต่อหรือพร้อมที่จะไปทำงานอาชีพระดับกึ่งฝีมือ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือปวช. (ประกาศนียบัตรวิชาชีพ)

ควรเน้นในเรื่องประสบการณ์หรือทักษะทางอาชีพ ถึงระดับช่างฝีมือ (Skill Labour) มีนิสัยและวินัยในการทำงานมีความรับผิดชอบสูง

ทฤษฎีการพัฒนาการทางอาชีพ

จากการศึกษาค้นคว้าของนักวิจัยส่วนมากจะสรุปได้ว่าพัฒนาการทางอาชีพเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคล ซึ่งจะแบ่งช่วงของพัฒนาการไว้ดังนี้

* นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528 : 73 - 74) ได้สรุปแนวความคิดของซูเปอร์ในเรื่องของพัฒนาการทางอาชีพว่า บุคคลจะต้องมีการกิจทางด้านอาชีพเกิดควบคู่ไปด้วยและเขาได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาการทางอาชีพไว้ดังนี้

1. ตัวเลือกทางอาชีพมีความเด่นชัดมากขึ้น (Crystallization of Vocational Preference) อายุ 14 - 18 ปี บุคคลเริ่มมีความคิดว่า งานบางชนิดเหมาะกับเขามากกว่าอย่างอื่น พัฒนาความคิดรวบยอดของตนเองและเริ่มเสาะแสวงหาการศึกษาที่เหมาะสมตระหนักในเรื่ององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการไปสู่จุดหมายทางอาชีพของเขา และเริ่มการวางแผนการทางอาชีพของตนเอง

2. ตัวเลือกทางอาชีพจะมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น (Specification) ระหว่างอายุ 18 - 20 ปี มีความสนใจในอาชีพที่เฉพาะเจาะจงไปได้ไม่กว้างและคลุมเครือเหมือนสมัยก่อน เช่น แต่เดิมอาจชอบเรียนสาขาวิทยาศาสตร์ แต่ในช่วงนี้สามารถบอกได้ว่า จะสนใจในทางจักษุแพทย์เป็นต้น มีการตัดสินใจและตระหนักในความสามารถของตนเองว่าจะไปในทิศทางอาชีพที่สนใจได้หรือไม่ มั่นใจมากขึ้นในทางเลือกของตน

3. ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ (Implementation) อายุ 21 - 24 ปี มีความต้องการที่จะดำเนินตามแผนทางอาชีพที่ได้เลือกแล้ว รู้ความต้องการวางแผนที่จะก้าวสู่อาชีพนั้น ๆ

4. สร้างความมั่นคงถาวรของตัวเลือก (Stabilization) อายุ 23 - 25 ปี บั๊กหลักมั่นคงในอาชีพที่ได้เลือกแล้ว ใช้ความรู้ ความสามารถเต็มที่ในงานที่ทำ สร้างความมั่นคงและปึกแผ่นในการทำงาน

5. สร้างความแข็งแกร่งและก้าวหน้า (Consolidation) อายุตั้งแต่ 35 ปี

ขึ้นไป มีความต้องการ ความแข็งแกร่งและก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีการวางแผนเพื่อความก้าวหน้าและไปสู่เป้าหมายที่กำหนด

กรุงเทพฯ 2531 : 44-47

ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของกินซเบิร์ก (มาในชุด ขุนทอง. 2532 : 10 - 11 ; อ้างอิงมาจาก Ginzberg. 1974 : 37 - 40) ได้แบ่งช่วงการเลือกอาชีพของบุคคลออกเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะคิดฝัน (Fantasy Period) เป็นระยะเด็กตอนต้นอายุตั้งแต่ 1 - 10 ปี จะเริ่มคิดถึงการเลือกอาชีพโดยการสร้างจินตนาการได้ว่า โตขึ้นจะเป็นอะไร ซึ่งจะแสดงออกโดยการเล่นเกมต่าง ๆ เช่น ดำรงจ๊ับผู้ร้าย หมอบกับคนไข้ ในระยะนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการประเมินค่าขีดความสามารถของงาน หรือรู้ถึงโอกาสในการทำงานและข้อจำกัดของตนอย่างแท้จริง เขาจะดูจากสังคมที่เขาอยู่

2. ระยะทดลองทำงาน (Tentative Period) อายุตั้งแต่ 11 - 17 ปี การเลือกอาชีพในระยะนี้คำนึงถึงอนาคตมากกว่าปัจจุบัน ระยะนี้ยังเป็นการเลือกที่ยืดหยุ่นประกอบเกี่ยวกับตนเองอยู่ เช่น คำนึงถึงความสนใจ ความสามารถ ค่านิยมของตนเอง ช่วงนี้แบ่งได้เป็น 4 ระยะ คือ

2.1 ระยะยึดความสนใจของตน (Interest Stage) เด็กอายุ 11 - 12 ปี จะเลือกอาชีพตามความสนใจ ซึ่งส่วนมากจะสัมพันธ์กับความปรารถนาในระยะต้น

2.2 ระยะคำนึงถึงความสามารถ (Capacity Stage) เด็กอายุ 13 - 14 ปี จะเลือกอาชีพโดยคำนึงถึงความสามารถโดยการประเมินความสามารถเพราะเด็กเริ่มเรียนรู้ว่าการเลือกอาชีพที่อาศัยความสนใจอย่างเดียวอาจผิดพลาดได้

2.3 ระยะคำนึงถึงค่านิยมของตนเอง (Value Stage) เด็กอายุ 15 - 16 ปี เป็นช่วงที่เด็กรู้จักค่านิยมและสังเกตว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเขา สิ่งที่เขาต้องการคือ เงิน เกียรติยศ โอกาสในการแสดงความคิดสร้างสรรค์ ค่านิยมเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพของเขา

2.4 ระยะตัวเลี้ยวหัวต่อ (Transition) เด็กอายุ 17 ปี จะเริ่มรู้จักพิจารณาจากข้อเท็จจริงและตัดสินใจได้เหมาะสมถูกต้องยิ่งขึ้น เด็กพร้อมที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปเพราะเขารู้ว่าเขาต้องการที่จะทำอะไรและทำอย่างไร โครงสร้างของสังคมและเศรษฐกิจ

เป็นที่คนเราต้องเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทในอนาคต

3. ระยะเวลาเลือกที่สมจริง (Realistic Period) เป็นระยะของความเป็นจริง ซึ่งเป็นระยะสุดท้ายนั้น ตั้งแต่อายุ 17 ปี ขึ้นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ มีทั้งการสำรวจและแสวงหาข้อเท็จจริงจากอาชีพต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกอาชีพให้เป็นไปอย่างถูกต้อง โดยคำนึงถึงโอกาส ข้อจำกัดและข้อเท็จจริงต่าง ๆ

พจนานุกรม เกษรศิลป์ (2533 : 11 - 12 ; อ้างอิงมาจาก สำเนา ขจรศิลป์. 2529 : 38) ได้สรุปสาระทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของซูเปอร์ไว้ดังนี้

1. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันตลอดไป และโดยทั่วไปแล้วจะไม่มีการย้อนกลับ

2. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและสามารถที่จะทำนายได้

3. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดเวลา

4. ความรู้ลึกซึ้งนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคลเริ่มขึ้นตั้งแต่ก่อนวัยรุ่น จะชัดเจนขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และจะมีผลต่อพัฒนาการด้านอาชีพในวัยรุ่น

5. บุคคลจะยอมมองเห็นสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับการเลือกอาชีพมากขึ้น เมื่ออายุมากขึ้น

6. ความสัมพันธ์และอาชีพของบิดามารดา มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุตร

7. ความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของบุคคลมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา ความต้องการ ค่านิยม ความสนใจ ทักษะ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

8. แผนงานอาชีพที่บุคคลเลือกเกี่ยวข้องกับความสนใจ ค่านิยมและความต้องการ อิทธิพลของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทรัพยากรที่ใช้ในชุมชน ระดับและคุณภาพของการศึกษา โครงสร้างและแนวโน้มของอาชีพ ตลอดจนเจตคติของบุคคลในชุมชน

9. แม้ว่าอาชีพแต่ละอย่างต้องการลักษณะพิเศษในด้านความสามารถ ความสนใจ และบุคลิกภาพบางประการ แต่ก็มีคนประกอบอาชีพในแต่ละอาชีพเป็นจำนวนมาก และมีอาชีพหลายอย่างให้คนเลือก

10. ความพอใจในงานและชีวิต ขึ้นอยู่กับการที่บุคคลประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับ

ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมและบุคลิกภาพด้านอื่น ๆ ของตนเอง

11. ระดับความพอใจของบุคคลในอาชีพเป็นส่วนสำคัญกับระดับการใช้ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพ

12. งานและอาชีพเป็นความสำคัญของบุคลิกภาพมากทั้งชายและหญิง แม้ว่าบางคนจะเน้นองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในสังคม

ทฤษฎีการเลือกอาชีพ

✳ ทฤษฎีการเลือกอาชีพมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อนักแนะแนวในการช่วยเหลือผู้รับบริการให้สามารถเลือกอาชีพและเตรียมตัวประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี ได้มีนักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และจิตบำบัด ได้สร้างหลักการสมมุติฐานและทฤษฎีการเลือกอาชีพไว้มากมายแนวคิดของกลุ่มทฤษฎีการเลือกอาชีพเชื่อว่า บุคคลตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน การตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีเหตุผลโดยบุคคลจะผสมผสานระหว่างความสนใจ ความสามารถของเขากับโอกาสที่เขาจะประกอบอาชีพนั้นได้จริง อันเนื่องมาจากข้อจำกัดต่าง ๆ บุคลิกภาพของบุคคลมีความแตกต่างกันซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก การเลือกอาชีพเป็นการกระทำที่ตอบสนองความต้องการของบุคคล จึงมีผู้ให้ความสนใจเรื่องการเลือกอาชีพของบุคคลได้อย่างกว้างขวาง ดังนี้

มาโนชญ์ ขุนทอง (2532 : 15 - 16 ; อ้างอิงมาจาก ลำเนาวั ขจรศิลป์. 2529 : 39 - 41) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเลือกอาชีพของจอห์น แอล ฮอลแลนด์ (John L. Holland) ว่าจอห์น แอล ฮอลแลนด์ ได้ตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับเลือกอาชีพไว้ดังนี้

1. การเลือกอาชีพเป็นการแสดงออกถึงบุคลิกภาพของบุคคล ความสนใจในอาชีพแสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพในการทำงาน การใช้เวลาว่าง และงานอดิเรกของบุคคล
2. การสำรวจความสนใจในอาชีพเป็นการวัดบุคลิกภาพของบุคคล
3. ถ้าบุคคลเลือกประกอบอาชีพอย่างหนึ่งอันเนื่องมาจากประวัติและบุคลิกภาพของเขา อาชีพอย่างเดียวกันนั้น ก็จะดึงดูดความสนใจทางบุคคลที่มีบุคลิกภาพหรือลักษณะที่ตรงหรือคล้ายคลึงกัน

4. บุคคลแต่ละคนมีความสนใจต่ออาชีพอยู่สองสามอาชีพ ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการเลือกอาชีพมาก

5. ความพึงพอใจ ความมั่นคงและความสำเร็จในการประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพของบุคคลกับสภาพแวดล้อมของงาน

จากทฤษฎีการเลือกอาชีพ จะเห็นได้ว่าการเลือกอาชีพของบุคคลจะมีความเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการเป็นขั้นตอน ดังนั้นบุคคลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจตนเองว่าตนมีความสามารถ ค่านิยม เจตคติ และความต้องการทางอาชีพอย่างไร จึงเป็นหน้าที่ของผู้แนะแนวที่จะต้องใช้ทฤษฎีเป็นพื้นฐาน และแนวทางในการศึกษา เพื่อหาทางตอบสนองความต้องการของบุคคล และช่วยเหลือให้บุคคลสามารถประจักษ์แก่ตนเองจนสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ตรงกับความต้องการ ซึ่งจะเป็นการช่วยประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง

การแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา

เนื่องจากสภาพปัจจุบันการว่างงานเป็นปัญหาที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ รัฐบาลได้วางแผนการแก้ปัญหการว่างงานในอนาคต จะเห็นได้จากมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2526 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงแผนการศึกษาและพัฒนางานแนะแนวอย่างจริงจังในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2528 : 73 - 74) กรมสามัญศึกษา ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รับนโยบายมาปฏิบัติโดยกำหนดให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกแห่งจัดการศึกษาเพื่อการทำงานหรือจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ หลักสูตรมัธยมศึกษาเป็นหลักสูตรที่บรรจุความรู้พื้นฐานวิชาชีพอย่างกว้างขวางไว้ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและเน้นการเลือกกลุ่มวิชาตามความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ไว้ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้ให้นักเรียนที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อสามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถในขณะเดียวกันก็ปูพื้นฐานสำหรับนักเรียนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับสูงด้านการพัฒนางานการศึกษาอาชีพ กรมสามัญศึกษามีนโยบายให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกแห่งพัฒนางานแนะแนวอาชีพ ตลอดจนตามผลึกษาเรียนที่สำเร็จการศึกษา และรายงานกรมสามัญศึกษาทราบ

ทองเรือน อมรัชกุล (2525 : 213 - 214) ได้กล่าวถึง การแนะแนวอาชีพใน

โรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ดังนี้ การแนะแนวอาชีพถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งการแนะแนวอาชีพนี้จะส่งผลถึงการวางแผนการศึกษา การเลือกสายการเรียน ตลอดจนการวางแผนชีวิตด้วย การแนะแนวอาชีพควรมีการวางแผนอย่างมีระบบ ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเองในแง่ความสามารถทางสมอง ความสามารถในด้านการเรียนต่าง ๆ ความถนัดและความสนใจ ความสามารถทางร่างกาย ทัศนคติเกี่ยวกับอาชีพนั้น ความสามารถทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมกับอาชีพที่สนใจ ซึ่งอาจจะมี การทดสอบความถนัด ความสนใจและบุคลิกภาพของนักเรียน

2. การศึกษาอาชีพต่าง ๆ ในแง่ความรู้เรื่องอาชีพ เสถียรภาพและความมั่นคงของอาชีพ ความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน ในการนี้อาจมีการรวบรวมอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่นจากหนังสือพิมพ์ การสัมภาษณ์ การไปศึกษานอกสถานที่ การจัดวันอาชีพ เป็นต้น

3. การใช้วิจารณ์เลือกอาชีพที่เป็นตัวแทนของบุคลิกภาพของตน กล่าวอีกนัยหนึ่งคืออาชีพที่เลือกก็คือ บุคลิกภาพของตนเอง หากใช้เลือกอาชีพเพราะความอยากได้เงิน โดยที่คนไม่มีความสนใจอย่างแท้จริง ในการนี้อาจจัดเกมหรือสอนเป็นชั้นเรียนวิชานั้นก็ได้

4. การทดลองปฏิบัติต่าง ๆ อาจแบ่งเป็น 2 ระยะ คือการทดลองปฏิบัติเพื่อหาความเหมาะสมจนสามารถเลือกอาชีพได้ ทั้งนี้อาจจัดในชั้น ม. 1 และ 2 เพื่อเป็นเครื่องประกันวิชาชีพที่ตนเลือก

5. การเรียนวิชาชีพ ซึ่งจะต้องมีการเรียน ทักษะหรือฝึกมือสำหรับอาชีพ ความรู้เทคนิคเกี่ยวกับอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ความรู้ประกอบความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และความรู้ทั่วไปสำหรับบุคคล

6. การเข้าทำงาน ในการนี้ฝ่ายแนะแนวจะต้องติดต่อกับโรงงานหรือนายจ้างที่ต้องการคนในอาชีพที่มีการสอนในโรงเรียนของตนด้วย ทั้งนี้อาจจะให้ข้อมูลแก่นายจ้างในแง่ฝีมือและคุณสมบัติของผู้ที่สำเร็จ อาจเป็นรายบุคคลว่า เหมาะสมแก่งานประเภทใดอย่างไร

7. การปรับปรุงคนให้เข้าทำงาน ในการนี้ฝ่ายแนะแนวได้ใช้การติดตามผล ซึ่งนอกจากจะมีประโยชน์โดยตรงแก่ผู้เรียนแล้ว ยังทำให้ทราบถึงข้อบกพร่อง ข้อดีของการสอน การฝึกหัด การอบรม เทคนิค ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการผลิตนักเรียนของเรา พร้อมทั้งปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของนายจ้างสืบไป

ในทางปฏิบัติการจัดโครงการแนะแนวอาชีพอาจจัดเป็น 2 ประเภทดังนี้ การแนะแนวอาชีพที่พึงจัดในห้องเรียน ซึ่งทั้งนี้อาจจัดให้ความรู้สอดแทรกในวิชาอื่น ๆ เช่นชี้ให้เห็นถึงวิชาชีพสามัญช่วยการประกอบอาชีพอย่างไร การให้ความรู้ทางอาชีพในการสอนวิชาการ ครูให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนถนัด สอนวิชาอุตสาหกรรมศิลป์ สอนกิจกรรมแนะแนว เป็นต้น ส่วนการสอนอาชีพนอกห้องเรียน อาจทำเป็นรูปชมรมอาชีพ เช่น ชมรมยุวกสิกร ชมรมถ่ายภาพ เป็นต้น จัดวันอาชีพ การไปทัศนศึกษา จัดนิทรรศการทางอาชีพ การไปสัมภาษณ์บุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

รัตนา ปวะบุตร (2529 : 60) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแนะแนวอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา สรุปได้ว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาควรปรับปรุงโครงการแนะแนวอาชีพอย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบและจัดดำเนินการให้มีประสิทธิภาพตามขั้นตอนดังนี้

1. จัดหาเครื่องมือช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเอง เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม เกี่ยวกับความถนัด ความสนใจ การวัดบุคลิกภาพ ค่านิยม ฯลฯ รวมทั้งบันทึกรายละเอียดของนักเรียนแต่ละบุคคลในระเบียนสะสมตลอดระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียน
3. จัดบริการความรู้เกี่ยวกับอาชีพ โดยเฉพาะข้อมูลความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเป็นการสร้างงานด้วยตนเองวิธีการจัด เช่น นิทรรศการจัดวันอาชีพ ฉายภาพยนตร์ สไลด์ วีดีโอ ตลอดจนการบรรยายของผู้สำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นต้น
3. จัดบริการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับอาชีพเป็นกลุ่มและรายบุคคล เพื่อการตัดสินใจเลือกอาชีพได้เหมาะสม
4. จัดให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสอาชีพ โดยการทำงานในระหว่างปิดภาคเรียน หรือการฝึกงานในสถานประกอบในท้องถิ่นตลอดจนฝึกงานอาชีพในระหว่างเรียน
5. ช่วยเหลือนักเรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนต่อในระหว่างเรียน
6. ส่งเสริมเจตคติด้านอาชีพแก่ผู้ปกครองและชุมชน
7. ติดตามผลงานระยะสั้นและระยะยาว

อาภา ถนัดช่าง (2529 : 101) ได้เสนอความคิดเพื่อวางแผนพัฒนางานแนะแนวอาชีพในโรงเรียน สรุปได้ว่า การดำเนินงานแนะแนวอาชีพในโรงเรียนจะเป็นไปได้ราบรื่น และได้ผลทุกขั้นตอนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่จะต้องทำงานประสานกันเป็น

ลูกไข่ เช่น

1. ฝ่ายแนะแนวช่วยให้เด็กตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม
2. ฝ่ายวิชาการจัดวิชาชีพให้เด็กได้เรียน
3. สหกรณ์โรงเรียน ให้กู้ยืมเงินทุนเล็ก ๆ น้อย ๆ สำหรับงานโดยเฉพาะกับนักเรียนยากจนและรับซื้อหรือฝ่ายขายผลผลิต ที่เกิดจากการฝึกงานหรืออาจเป็นพืชผล จากงานเกษตร เครื่องใช้ต่าง ๆ จากงานช่าง งานคหกรรม เป็นต้น
4. ฝ่ายกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดกิจกรรมเสริมวิชาชีพให้มากขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแนะแนวอาชีพ เพราะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า มีการจัดบริการแนะแนวอาชีพ ได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ทั้งจะเป็นเครื่องมือที่จะทำให้บริการแนะแนวอาชีพประสบความสำเร็จต่อไปในภายภาคหน้าอีกด้วย ปัจจุบันงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการบริการแนะแนวอาชีพได้มีการจัดทำกันอยู่บ้างทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นความก้าวหน้าของการบริการแนะแนวอาชีพ ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

กรณีรัตน์ จิตตรง (2526 : 91 - 93) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอนาคต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นไป) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ผลการศึกษาสรุปได้ว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะต้องการแนะแนวอาชีพมากกว่าด้านอื่น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรโครงการเรียนและการประกอบอาชีพ การให้บริการสนเทศ (Information Service) จะต้องทำอย่างมีระบบ โดยมีศูนย์สนเทศ พร้อมบุคคลประจำ การสอนกิจกรรมแนะแนวอาชีพต้องเป็นการจัดกิจกรรมกลุ่ม (Group work) นอกจากนั้น จะต้องมีการประสานงานและประชาสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนในรูปคณะกรรมการ เช่น คณะกรรมการจัดหาทุน คณะกรรมการประชาสัมพันธ์และแหล่งฝึกงาน ศึกษาน เป็นต้น

กฤษฎา จันทรวินาศ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดการแนะแนวอาชีพ
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่เรียน
 โดยชุดการแนะแนวอาชีพมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเรื่องอาชีพสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดย
 วิธีปกติ

เรวัต แสงวิจิตร (2531 : 105 - 106) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการจัดบริการ
 แนะแนวอาชีพและการจัดบริการแนะแนวอาชีพตามทัศนะของครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา
 ในโครงการทดลองการจัดบริการแนะแนวอาชีพอย่างเป็นระบบครบวงจรของกระทรวงศึกษา
 ธิการ และโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่นอกโครงการทดลอง ปีการศึกษา 2530 พบว่าด้านบริการ
 ให้คำปรึกษาด้านอาชีพ ครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการทดลองการจัดบริการ
 แนะแนวอาชีพอย่างเป็นระบบครบวงจรของกระทรวงศึกษาธิการ และครูแนะแนวในโรงเรียน
 มัธยมศึกษาในโครงการทดลองมีทัศนะเกี่ยวกับการจัดบริการแนะแนวอาชีพ เรื่องการจัดตาราง
 เวลาให้นักเรียน ได้มารับคำปรึกษาด้านอาชีพและการนัดให้นักเรียน มารับคำปรึกษาในครั้ง
 ต่อ ๆ ไป ครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการทดลองมีทัศนะในระดับน้อยและ
 ในด้านการจัดวางตัวนักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ พบว่า ทั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา
 ในโครงการทดลองการจัดบริการแนะแนวอาชีพอย่างเป็นระบบครบวงจรของกระทรวง
 ศึกษาธิการ และโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการทดลอง โดยส่วนรวมจัดได้ในระดับปานกลาง
 โดยเฉพาะด้านการจัดบริการหางานให้นักเรียนทำระหว่างเรียน ระหว่างปิดภาคเรียนและใน
 ว่าง การจัดหาทุนหรือติดต่อแหล่งเงินทุนเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนให้นักเรียนมีไปประกอบ
 อาชีพส่วนตัวและการติดต่อประสานงานกับสถานประกอบการและแหล่งประกอบอาชีพอิสระส่วนตัว
 และการติดต่อเพื่อจัดหางานให้นักเรียนทำหลังจบการศึกษาไปแล้วปฏิบัติได้ในระดับน้อย

สุทธิพงษ์ เคือนแจ่ม (2531 : 145 - 150) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงาน
 แนะแนวอาชีพตามความคิดเห็นของครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล เขต
 การศึกษา 7 พบว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองและอำเภออื่น ๆ มีสภาพการปฏิบัติงาน
 แนะแนวอาชีพแตกต่างกันในเรื่องการจัดให้นักเรียนได้ชมภาพยนตร์ สไลด์ วีดีโอเกี่ยวกับอาชีพ
 ต่าง ๆ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า โรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ
 โรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีปัญหาการปฏิบัติงานแนะแนวอาชีพแตกต่าง

กันในเรื่องวิทยากรหรือผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ มาให้ความรู้ด้านอาชีพไม่ครบตามต้องการ เอกสารเกี่ยวกับอาชีพไม่เพียงพอ โรงเรียนอยู่ไกลไม่สะดวกในการเชิญวิทยากรมาบรรยาย และขาดอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาเพื่อใช้ในการให้ความรู้ด้านอาชีพ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า โรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีปัญหา การปฏิบัติงานในด้านนี้มากกว่า และในด้านการให้นักเรียนได้เลือกเรียนและฝึกงานอาชีพ พบว่า โรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและโรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีปัญหาแตกต่างกันในเรื่อง โรงเรียนไม่สามารถเปิดแผนการเรียนได้มาก ตามความต้องการของนักเรียนเพื่อการเลือกอาชีพและโรงเรียนขาดอุปกรณ์ในการฝึกงานอาชีพ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่าโรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีปัญหามากกว่า

รอดเจอร์ (Rodger. 1976 : 4446-A) ได้ศึกษาเรื่องการทำงานที่มีผลต่อ วัตถุประสงค์ทางอาชีพ โดยศึกษากับนักเรียนปีสุดท้ายของโรงเรียนไฮสกูลทางตะวันตกของรัฐริชาโก เครื่องมือที่ใช้คือ (Holland's 11 Scale Vocational Preference Inventory) ซึ่ง วัตถุประสงค์ทางอาชีพและแบบสอบถามประสบการณ์การทำงานพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการทำงานจะสนใจอาชีพกว้างกว่า และมีคะแนนวัตถุประสงค์ทางอาชีพสูงกว่าวัยรุ่นที่ยังไม่ได้ ทำงาน และพบว่าการทำงานมีผลต่อวัตถุประสงค์ทางอาชีพของเพศชายสูง

เคอร์แรน (Curran. 1977 : 1886-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการแนะแนวอาชีพระยะ สั้นที่มีต่อการพัฒนาด้านบุคลิกในด้านอาชีพสำหรับนักเรียนระดับ 10 พบว่า นักเรียนระดับ 10 ในชนบทที่มีความกระตือรือร้นให้ความสนใจต่อโครงการแนะแนวอาชีพระยะสั้น และนอกจากนี้ โดยการแนะแนวอาชีพระยะสั้นยังเพิ่มความสามารถในอาชีพและส่งเสริมนิสัยประหยัดอีกด้วย

จากแนวความคิดของนักแนะแนวอาชีพหลายท่านที่กล่าวมานี้ พอจะสรุปถึงแนวในการ จัดบริการแนะแนวอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ นักแนะแนวจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกอาชีพซึ่งจะต้องอาศัยความรู้จากทฤษฎีการเลือกอาชีพและพัฒนาการด้านอาชีพ นอกจากนั้นยังจะต้องมีบริการ และกระบวนการต่าง ๆ เป็นต้นว่า บริการสนเทศเกี่ยวกับอาชีพ บริการทดสอบ บริการให้คำปรึกษา ทั้งทางด้านการศึกษาอาชีพ ส่วนตัว และสังคม มีการเก็บ รวบรวมระเบียบสะสมของนักเรียนเพื่อประกอบการพิจารณาเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับ ตนเอง

สมมติฐานในการวิจัย

1. นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีความต้องการบริการแนะแนวอาชีพแต่ละข้อในแต่ละด้านแตกต่างกัน
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความต้องการการบริการแนะแนวอาชีพแต่ละข้อในแต่ละด้านแตกต่างกัน
3. นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีความต้องการบริการแนะแนวอาชีพแต่ละข้อในแต่ละด้านแตกต่างกัน

